

Q. D. B. V.
DE
FORMULA
Veteris Ecclesiae excitatoria,
ad devotionem,
SURSUM CORDA,
DISSERTATIO THEOLOGICA,

Quam
PRÆSIDE
DOMINO
D. ADAMO RECHENBERGIO,
S. Theol. Prof. Primar.

PATRONO & PRÆCEPTORE suo omni pietatis
affectu colendo,

In
ACADEMIA LIPSIENSI,
D. XXVIII. OB. A. MDCCIV.

Publicæ Θεολογικῶν disquisitioni, *a. XCIII. 9.*

In
AUDITORIO THEOLOGICO
submitit
M. ADAMUS FRIDERICUS ZURNERUS,
Marienavia-Variscus.

LIPSIÆ,
Excudebat CHRISTOPH. FLEISCHERUS.

oll. diss. A
3, 9

M. D. Zurner

DE
FORMULA
Vetus hinc est ex hinc
SERVATIUM CORDA
DIPLOMATI THEOLOGICI
D. DOMINICO
D. ADAMO REBERGIO
S. Theol. Præf. in
Theol. & Præf. in
Academia
Theologiae
Theologiae

†

Handwritten signature or name in cursive script

ILLUSTRI ATQUE EXCELLENTISSIMO
V I R O,
D O M I N O
JO. CHRISTOPHORO
ARTOPOEO,
S. R. MAJEST. BORUSS.
NEC NON
SERENISS. AC REVERENDISS.
DUCIS SAXO-NUMBURG.
CONSILIARIO INTIMO,
H U J U S Q U E
CANCELLARIO,
ET CONSISTORII ECCLESIASTICI
P R Æ S I D I,
U T E T
ECCLESIAE COLLEGIATAE
D E C A N O
SUMME REVERENDO &c.

MÆCENATI
ET
STUDIORUM MEORUM
PATRONO AC DOMINO MEO
GRATIOSO,
HOC QUÆCUNQUE INDUSTRIÆ
THEOLOGICÆ
PUBLICUM SPECIMEN,
CUM SUMMA ANIMI OBSERVANTIA,
DEVOTI CULTUS GRATIA,

D. D. C.

M. ADAMUS FRID. ZÜRNER.

fit; ut licet quis bonus doctusque sit, nisi tamen
ei fautores commendatoresque accedant, ipsum
ignorum latere oporteat, nec facile emergere pos-
sit. Meretur autem Zürneri virtus Patronis inno-
tescere. Nam etsi tenuiter atque succincte in
Academiis quatuor vitam tenere, necessum ha-
buerit; Philosophiæ tamen & Theologiæ studio
sedulo incubuit, industriæ & doctrinæ morum
probitatem jungens; ut virtutem inveniret, quæ
præcipue Christiana pietas est. Hunc ergo loco-
pum quem sibi studiorum proposuisset, in The-
ologia eos fecit progressus, ut s. ministerii non
indignus videatur candidatus. Testimonii forte
loco etiam, quam *ILLUSTRI NOMINI
TUO*, debiti cultus gratia inscripsit, hæc disser-
tatio esse poterit. Quapropter, si preces meæ
apud *T. EXCELLENTIAM*, ut confido,
aliquid valent, ea, qua decet, observantia rogo,
efficias, ut spes gratiæ Tuæ ipsum ne habeat fru-
stra. Bonis quod bene fit, hac in parte haut
perire intelliges. Vale feliciter, *ILLUSTRIS
PATRONE*, & favere perge,

TUÆ EXCELLENTIÆ

Lipsiæ
XXVI. Octobr. Ann.
M DCC IV.

*obsequio & piis precibus con-
stanter dedito*

D. A. Rechenberg.

B. C. D.

INDEX HUIUS DISSERTATIONIS.

§. I. <i>Formulae Sursum corda! antiquitas, usus & abusus proponuntur.</i> 2. <i>Origo ejus ex Coloss. III, 1. 2. derivari potest.</i> 3. <i>Expositio istius loci ex Theophylacto:</i> 4. <i>Item ex Isid. Pelusiota.</i> 5. <i>An in Eucharistia ejusdem usus ante IVtum seculum fuerit? incertum.</i> 6. <i>In publicis tamen precibus usu ante receptam fuisse, ex Cypriano probatur.</i> 7. <i>Ejusdem ante preces adhibita Significatio.</i> 8. <i>Cur & quando in Eucharistia celebratione usurpata?</i> 9. <i>Usus illius & significatio in Eucharistia, ex Chryso-stomo declaratur.</i> 10. <i>Hunc Calvinus parum attendens, perperam explicat.</i> 11. <i>Excitat illa formula populum ad elevationem mentis in oratione.</i> 12. <i>In hac elevatione mentis ad</i>	<i>DEum, opus est auxilio gratiae.</i> §. 13. <i>Impedimenta devota elevationis annotantur.</i> 14. <i>Remedia istis amoliendis idonea ostenduntur.</i> 15. <i>Ulterius declarantur cum observatione humanae imbecillitatis.</i> 16. <i>Tria alia impedimenta devota orationis ex H. Wel-lero adducuntur, cum pio ejusdem consilio observando.</i> 17. <i>Devotio mentis quid hac in parte involvat.</i> 18. <i>Hujus signa & ritus externi, 1.) manuum elevatio.</i> 19. <i>2.) Pectoris percussio.</i> 20. <i>3.) Conversio faciei ad orientem, & cur illa in oratione olim facta.</i> 21. <i>Interna mentis devotio à Chryso-stomo magis commendatur.</i> 22. <i>Transitio ad USUM dictae formu-</i>

formula in S. EUCHARISTIA.

- §. 23. *Hujus usus ratio & causa exponitur.*
24. *Ad quam refertur mysterii sublimitas in s. cœna.*
25. *Quæ piam atq; devotam ἀσκησιν in communicante poscit.*
26. *Sequitur ABUSUS hujus formulæ apud Pontificios, de elevatione symbolorum eucharisticorum ad adorandum.*
27. *Origo abusus memorati, quando cœperit.*
28. *Bellarmini hac in parte*

crassus error notatur & confutatur.

- §. 29. *Item Cardinalis Jo. Bonæ error ejusq; rationes discutuntur.*
30. *Transubstantiationis dogma istum superstitiosum ritum Sec. XIII. confirmavit & stabilivit.*
31. *An Christus in s. Eucharistia secundum carnem & sanguinem sit adorandus?*
32. *Alter ABUSUS sæpius nominatæ formulæ, ex Calvino proponitur:*
33. *Et indicato errore confutatur.*

§. I.

Christianos olim preces magna cum animi devotione ad DEum fudisse, tum mysterium s. Cœnæ, singulari cum animi reverentia administrasse & sumsisse, inter alia multa testimonia, consveta illis formula, qua populus ad animi devotionem excitabatur, (*SURSUM CORDA!* ad quam respondebatur: *HABEMUS AD DOMINUM*) attestatur. Hujus ritus *ANTIQUITATEM, USUM & ABUSUM* in Ecclesia exponere, dum animum induxi meum, DEum in CHRISTI nomine veneror, ut in ejusdem sanctissimi Nominis gloriam & pietatis Christianæ incrementum cedat!

§. 2. Quod

§. 2.

Quod ergo primum *ANTIQUITATEM* istius formulæ attinet, in divinis literis quidem totidem verbis concepta illa haut legitur: Si tamen Apostoli locus *Col. III, 1.2.* attenditur, inde eam petitam fuisse, conjicere licebit. Nam Paulus Colossenses ad animi devotionem & sanctitatis studium adhortaturus, scribit: *Itaque si resurrexistis cum Christo, τὰ ἄνω ζητεῖτε, quæ SURSUM sunt, quærite, ubi Christus est, ad dextram DEI sedens: τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, quæ SURSUM sunt, sapite, non quæ terrestria, aut quæ super terram sunt.*

§. 3.

In quem locum *Theophylactus* Archiepiscopus *Bulgarix tom. II. fol. 6. 17.* hæc commentatur: Cum dixisset, *si mortui estis cum Christo, per Baptisma videlicet, ac tacite intelligendum innuisset, quod & simul excitati estis; (baptisma enim ut per submersionem, mortem; sic per EMERSIONEM resurrectionem significat,) nunc infert: Si surrexistis una cum Christo, debetis posthæc λοιπὸν ἄνω εἶναι in supernis esse, ubi ille, ubi non est παρατήρησις observatio: ἀτὰ ἔργα COELESTIA sapere. Nam hæc, quæ de cibis præcipiuntur atque diebus, terrestria & corporea sunt, nihil altum aut spirituale habentia; siquidem sunt terrenorum hominum mandata. Non autem contentus fuit (Apostolus) ἄνω εἰπεῖν, SUPERNA dicere; nec ubi Christus est: sed adjecit; in dextra DEI sedens, quo magis a terra nostrum animum abducat. Johannes Chrysostomus in hunc eundem Pauli locum, *Homil. VII. f. 1361. sqq. edit. Commelian.* unde *Theophylactus* sua excerptit, paulo prolixius hæc declarat.*

§. 4.

Isidorus Pelusiota L. I. Epist. 77. ad Dioscorum f. 23. eundem Apostoli locum respiciens scribit: *Usque adeo ad*

salutem conducit secessus ab urbanis tumultibus, ut etiam DEI Filius, relictis urbibus, eosq; qui cum puritate vivunt, in montis cacumine beatos predicarit. — In quo per ea, quæ faciebat, illud ostendebat, fieri non posse; ut, qui ab inferis rebus minime se abstraxisset, atque ad virtutis fastigium adscendisset, beatus a Deo censeretur. Nam ὁ τὰ ἀνω Προ-
 vῶν, qui SUPERNA sapit, illic habitat, ubi Christus est, in dextra Dei sedens, Coloss. III. Quo etiam Augustinus l. II. de Bono perseverantiae Cap. 13. digitum intendisse videtur, quando ait; quod in sacramentis fidelium dicitur, ut SURSUM CORDA habeamus ad Dominum: Munus est Domini, cum non sit in nostra potestate cor nostrum, sed divino sublevetur auxilio, ut ascendat, & quæ SURSUM sunt, sapiat, ubi Christus est in dextra Dei sedens, non quæ super terram. Apostolus quippe terrestria opponit supernis, non quidem quoad loci inferi & superni differentiam; sed quoad differentiam dignitatis & turpitudinis; h. e. ut a rebus caducis & turpibus, quæ in terra homines carnales oblectant, animum abducamus & elevemus ad spiritualia ac cœlestia meditanda & capienda. Nam τὰ ἀνώ-
 τερα καλλίω. §. 5.

Justinus Martyr quidem, antiquissimus Ecclesiæ doctor Apolog. II. fol. 76. 77. celebrationem Eucharistiæ apud veteres Christianos usitatam describens, hujus formulæ excitatoriæ nullam mentionem facit: Sed, cum ea tantum, quæ ad substantiam Eucharistiæ pertinent, recensere videatur, forte illam præteriit. Cyrillus tamen Hierosolymitanus, qui seculo IVto a Christo nato, ante Chrysostomum vixit, Catech. Mystag. V. veterem liturgiam exponens, hanc formulam in Ecclesia orientali, quando Eucharistiæ actus frequentabatur, usitatam fuisse diserte docet. Nam postquam de ritu lavandi manus sacerdotis & presbyterorum

rorum

rorum circa altare DEI stantium & de osculo mutua caritatis symbolo, quo se invicem complectebantur, dixisset; postea, inquit, clamat sacerdos: ἀνω τὰς καρδίας, *SURSUM CORDA*. Vere enim circa illam maxime tremendam (τὴν Φρικωδέστατην) horam, *SURSUM CORDA* levare necesse est, & non deorsum ad terram, terrenaque negotia depremere. In hanc igitur sententiam omnibus precipit sacerdos, curas scilicet vitæ hujus omnes & domesticas sollicitudines illa hora relinquere, & cor *IN COELO HABERE* apud DEum generis humani amatorem. Vos deinde respondetis: ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον, *HABEMUS AD DOMINUM*, assentientes ei profitendo. Nullus autem hic consistat, ut ore quidem dicat: *HABEMUS AD DOMINUM*, mente vero circa vitæ hujus curas vagetur. Ac semper quidem DEI meminisse debemus: Sed cum id propter infirmitatem humanam fieri non possit; illa tamen maxime hora studiose istud enitendum est. v. fol. 240.

§. 6.

Ante eum Cyprianus, Carthaginensium Episcopus in latina Ecclesia, jam seculo currente tertio florens, per dictam formulam, sacerdotem ad attentionem animi inter precandum, populum excitasse memorat. Ita enim ille de oratione Dominica f. 152. scripsit: quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corpore debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur: Ideo & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo: *SURSUM CORDA!* Et dein respondet populus, *HABEMUS AD DOMINUM*, admoneatur nihil aliud se quam *DOMINUM* cogitare debere. Atque id Christianos attente observasse, Tertullianus, Cypriani præceptor, in
Apo-

Apologetico c. 30. testatur: Illuc (in cœlum vel ad DEum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia de pectore oramus pro innocuis: capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore oramus.

§. 7.

Colligere inde licet, quod Christiani olim oraturi, hac formula primum admoniti fuerint; ut abjecta rerum terrenarum cura, quæ mentis devotionem impediunt, animum in fide & spe *AD DEUM*, qui solus invocandus est, elevarent. Is autem cum in cœlo maxime suam majestatem per tot admiranda ac sublimia opera manifestat, atque in cœlo etiam habitare dicitur Ps. II, 4. non tantum oculos corporis ad cœlum attollere; sed mentis quoque cogitationes ad DEum, sepositis rerum terrestrium curis, dirigere convenit. Christus enim ipse ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, suspiciens in cœlum, oravit Luc. IX, 16. Et nos orare jubens Matth. VI, 9. Patrem nostrum, qui est in cœlis, invocare jussit.

§. 8.

Cum autem in s. Eucharistiæ celebratione, maxime opus sit oratione, mentis quoque elevatio ad DEum in fide necessaria erit; ut dignos nos convivas s. cœnæ ipse reddat. Proinde haut dubie isthac formula excitatoria a ministro Ecclesiæ, ob causam memoratam, in Eucharistiæ actu usurpari etiam cœpit. Nam non tantum minister s. cœnam dispensans orare debet; Sed communicantes quoque & orare, & mentem ad DEum, qui, ut Hieropsaltes Ps. CXI, 4. loquitur, memoriam facit in hoc mysterio mirabilium suorum, dirigere oportet. Confer Ambros. I. § II. *Precationem præperantem admissam*, tom. IV. ep. 5. f. 453. sqq. Formula ergo illa; (ἀνωχῶμεν καρδίας ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον) excitatoria devotionis erat. Quæ,
ut ex

ut ex concilii Nicæni notis, a *Gelasio Cyzizeno* collectis, c. XXXI. num. 5. apparet, seculo jam IVto a Christo nato recepta fuit. Ita enim verba illarum f. 41. habent: *Ite- rum hic etiam in divina mensa, ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum, sed attollentes mentem, fide intelligimus, situm in sacra illa mensa agnum illum DEI tollentem peccata mundi ἀθύρως a sacerdotibus immolatum; Et pretiosum ipsius corpus & sanguinem vere sumentes, cre- dere, hæc esse nostra resurrectionis symbola.*

§. 9.

Significationem ergo & usum hujus formulæ in s. Eucharistiæ celebratione apud veteres usitatæ, optime *Chrysostomus Homil. XXIV. in 1. Cor. X. f. 536.* declarat. Hæc ergo, inquit, nos quoque cum sciamus, O DILECTI, cu- ram geramus fratrum & conservemus eam, quæ est nobis cum ipsis unitatem. Ad hoc etiam nos vocat ἡ θυσία ἐκεῖνη φοβερὰ καὶ φοβιῶδης *terribile & formidandum il- lud sacrificium jubens, ut cum concordia maxime ad ipsum accedamus, & ardenti charitate & in effectu aquila ad ipsum cælum evolemus. Ubi enim cadaver, inquit, illic & aquila: Cadaver corpus vocans propter mortem. Nisi enim ille cecidisset, nos non surrexissemus. Aquilas vocat ostendens, quod oportet eum, qui ad hoc corpus accedit, esse sublimem seu ALTUM ET ELEVATUM (ὕψηλὸν εἶναι) & cum terra nihil habere commune, μηδὲ κατὰ ὑπερθεσθαι καὶ ἔρπειν, ἀλλ' ἄνω πέλεισθαι διηνεκῶς, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐνοραῖν, καὶ ὀξύδερκὲς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἔχειν. αἰετῶν γὰρ, & κολοιῶν, αὐτὴ ἡ ἰράπεζα. h. e. neque deorsum trahi & serpere, sed assidue SURSUM VOLARE, & ad solem justitiæ aspiciere, acutos & perspicaces habere mentis oculos: aquilarum enim, non graculorum hæc est mensa. Ipse (pergit) tunc quoque ei occurrent e*

B

cælis

*cœlis descendenti, qui nunc digne percipient, sicut qui indigne
 extrema patientur. Nam si quis regem non temere nec in-
 considerate exceperit; quid dico regem? ne vestem quidem
 certe regiam tenere & inconsiderate immundis manibus
 contrectaverit. Si autem vestem hominis ne ausus quidem
 fuerit quisquam solum tangere; quomodo DEI corpus, qui
 est super omnia, quod est mundum &c. Inde etiam eadem
 Homil. f. 538. pergit declarare, qua animi reverentia ad
 hanc mensam Domini accedendum sit: Hæc enim mensa
 est animæ nostræ nervus, mentis vinculum, fiduciæ funda-
 mentum, spes, salus, lux, vita. Si cum hac mensa ibi disces-
 serimus, cum magna fiducia, sacra ascenderimus vesti-
 bula, veluti quibusdam armis undique muniti. Et
 quid dico futura? Hic enim terram tibi cœlum fa-
 cit hoc mysterium. Aperi ergo cœli portas, & per-
 spice, vel potius non cœli, sed cœli cœlorum: et tunc vide-
 bis quid dictum est. Nam quod illic est omnium pretiosis-
 simum & maxime honorandum, hoc ostendam tibi situm in
 terra. Sicut enim in regia id quod est omnium magnifi-
 centissimum, non sunt parietes, non tectum aureum, sed
 corpus regis sedens in solio: Sic in cœlis regis corpus. Sed
 hoc tibi nunc licet videre in terra. Non enim angelos, nec
 archangelos, nec cœlos & cœlos cœlorum, sed ipsum eorum
 ostendit DOMINUM. Vidisti quemadmodum, quod est
 omnium præstantissimum & maxime reverendum vides in
 terra. Neque solum vides, sed etiam tangis, sed etiam co-
 medis, & eo accepto domum revertens absterge & munda
 animam & prepara mentem ad horum mysteriorum susce-
 ptionem.*

§. 10.

Quæ verba Chrysostomi ideo adduximus, ut consta-
 ret, eum Zwinglii & Calvinii asseclarum mentem haut
 quaquam

quaquam tenuisse; etsi illi hac etiam formula *sursum corda*, errorem suum probare contendunt, quod corpus Christi in s. coena non substantialiter praesens sit, oreque corporis sumatur. Nam ut in Pontificiorum libris liturgicis isthac formula in s. Eucharistia usurpatur; ita etiam post Reformationem Lutheri, in nostra non tantum, sed Reformata quoque Ecclesia retenta fuit. Sic enim in *Liturgia* Ecclesiae Anglicanae anno 1670. Londini edita, de ordine administrandae coenae Domini expresse legitur; *Ut eam Presbyter ante Communionem sacram recitet: SURSUM CORDA, populus respondeat: ELEVAMUS AD DOMINUM.* De quo infra plura dicendi redibit occasio. Etenim potest quis terram oculis corporis intueri, & tamen cogitare coelum, corque sursum habere. Sicuti etiam quis, dum coelum spectat, cor ejus deorsum ferri potest ad terrestria. Ac adeo elevatio mentis ad Christum, qui ad dextram Patris sedet, non infert *ἀπείθειαν* corporis ejus in s. coena.

§. II.

Ut autem clarius evadat, quid sit *COR SURSUM TOLLERE & HABERE*, de mentis *elevatione* in precibus & usu Eucharistiae necessaria, uberius paullo meditandum venit. Et quidem quod orationem vel precationem attinet, supra jam §. 6. ex *Cypriano* probavimus; quare formula illa excitatoria in publicis precibus primum usitata, postea vero in usu Eucharistico recepta fuerit. Prioris nempe ritus & origo ex attentae orationis indole petenda est. Nam si illa, *Damasceno l. IV. de O. F. c. 24.* testante, *est ascensio mentis ad DEum*; facile cogitari potest, mentem orantis ad DEum unice dirigendam esse: Quam ob causam etiam colloquium cum DEO dici solet. Id vero fieri nequit, si illa sit curis rerum terrenarum im-

B 2 mersa

merfa. Abstractione proinde mentis a curis seculi & elevatione ad DEum, Patrem cœlestem, omniscium, sanctissimum, benignissimum & potentissimum simul Dominum opus est. Quod Cyrillo Hierosolymitano, loco supra allegato, est ἔχειν ἐν ἑρανῶ τὴν καρδίαν πρὸς Θεὸν Φιλάνθρωπον *habere cor in cœlo ad humani generis amantem DEum.* Quod etiam s. Antiochus ad Eustathium Ancyrae Galatiæ præfectum, de Cogitationibus p. 155. edit. P. Pantini vult; *Propositum igitur, inquit, Apostoli (1 Tim. II, 8. 2 Cor. X, 5.) hoc est, ostendere immunes nos esse debere, malarum atque immundarum cogitationum μάλιστα ὅταν τῷ Θεῷ προσευχὴν παριστάμεθα, maxime autem eo tempore, quo preces nostras Deo presentamus. Discrepant enim inter se concors & discors cantus; malus odor, & unguentum, -- Quocirca oportet primum adsultum seu objectum semper opprimere & cogitationes peccato obnoxias prorsus ex terra h. e. ex corde nostro delere &c.* Conferatur s. Macarii Homilia XXVII. §. 19 & XL. §. 2.

§. 12.

Ad hanc vero *elevationem* divina opus est gratia. Quia mens humana etiam post regenerationem ob concupiscentiam carnis connatam, ad res vanas & turpes adhuc proclivis est. Inde cogitationibus vanis sæpe indulget, quæ pios animi motus turbant, aut ad terrena magis, quam cœlestia cogitanda impellunt. Ideo si quis devote in Spiritu & veritate DEum orare velit; mens vera in Christum fide imbuta viribusque gratiæ a DEO adjuvata sese ab istis motibus & curis abstrahit atque assurgere veluti in cœlum nititur. Hoc est, cogitationes spirituales atque cœlestes fovere incipit, perpendendo suam imbecillitatem ac miseriam; contra vero infinitam DEI bonitatem, misericordiam & amorem in genus mortali-
lium

lium considerando, mens fide in Christum erigitur: ut bona sibi in hac & futura vita necessaria, cum fiducia in DEum ob Christi meritum collocata exorare queat.

§. 13.

Multa hic quidem *impedimenta* elevationi mentis ad DEum objiciuntur, quæ eam velut ad terram subinde retrahunt. Ista sunt nimia cura rerum domesticarum *Matth. VI, 3.* moles negotiorum, quibus muneris ratione, multi sæpe nimium occupantur & distrahuntur; ut vix tumultuarie preces fundere soleant; non attendentes Christi monitum *Matth. XVI, 26.* Accedunt sæpius otiosa in vita colloquia & interpellationes aut inanes speculationes rerum, vel inutilium librorum lectio, ex quibus profanæ cogitationes haustæ inter orandum menti crebro obversantur: Præsertim cum etiam per externos sensus non raro talia objecta ingerantur. Quapropter veteres Ecclesiæ doctores monuerunt: *orantem cæcum & mutum & surdum esse oportere*; ut nil adspiciat, loquatur, vel audiat, quod orationis attentionem interrumpere queat. Ex sensuum quippe externorum speciebus suboriuntur in mente imaginationes aut phantasmata, quæ memoriæ impressa vanas cogitationes suscitant, ut eas amoliri semper homo etiam devotus nequeat. Maxime vero animæ passiones & affectus: ut amor, ira, odium, & reliquæ passiones carnis, mentem distrahunt ac deprimunt; ut elevari eam ad DEum admodum difficile sit. Id quod quisque, si mentem suam ante preces excutiat, in corde suo persentiscet. Opus ideo est precanti, pectore per gratiam DEI præparato puroque DEum accedere; si preces suas a Deo exaudiri cupiat, *1. Tim. II, 8. Oportet,* scribit *Gregorius Nyssenus tom. II. de Scopo Christian. f. 301.*

B 3

HT

ut anima, quæ ad volare ad Numen cogitat & adherere
Christo, omne peccatum a se expellere.

§. 14.

Remedia igitur circumspicienda sunt istis precum
devotarum impedimentis amoliendis idonea. Ea sunt
preces jaculatoriæ, quas vocant, hoc est, brevissimæ pre-
candi formulæ ex suspiriis cordis provenientes, quæ in-
star jaculorum in cœlum mittuntur, ac ad DEUM pro
Spiritu devotionis impetrando diriguntur. Quales in
Psalmis Davidicis passim occurrunt: *Pf. IV, 1. sqq. V, 1.*
XVII, 1. Inclina Jehova aurem tuam, responde mihi: Cu-
stodi animam meam, quia sanctus ego: serva servum tu-
um, quia tu es DEUS meus, qui confido in te; miserere mei
DOMINE; quia ad te clamo toto die. Letifica animam servi
tui, quia ad Te DOMINE animam meam attollo. *Pfalm*
LXXXVI, 1. 2. Pf. CII, 2. 3. Hæc vocantur pia suspiria, quæ
Gregorius Nyssenus tom. I. de Homin. Opif. c. 12. fol. 69. de-
scribit. Recordatio divinæ præsentia & majestatis, coram
qua preces fundere instituimus, etiam attentionem exci-
tat. Si enim quis coram Principe verba facturus, cogi-
tationes suas velut colligit, & sepositis omnibus aliis cu-
ris in principem intuetur; quanto magis coram DEO
hac attentione opus erit? *Conf. Macar. Homil. XI. §. 3. &*
Job. Climaci Scalam Paradisi grad. 29. Abraham filium
suum jussu divino immolaturus, omissis aliis curis & velut
sepositis, cum filio abcessit paullulum, Deumque animi
sui anxietatem videntem precatus est, *Gen. XXII, 5. 8.*

§. 15.

Faciunt huc etiam *externa preparationes*, ut jejunia,
& cordis contriti signa ex seria peccatorum reminiscen-
tia provenientes: item locus solitarius, in quo externa
objecta sensuum non facile mentem turbant, *Matth. VI, 6.*

O sancta

O sancta anima, sola esto, ut soli omnium serves te ipsam, quem ex omnibus elegisti, inquit Bernhardus Serm. 40. in Cantic. Devota etiam recordatio passionis Christi, ejusdemque causæ, animi nostri passionibus ebullientes suppressere potest. Et si maxime omnes pravæ cogitationes motusque earum primos cohibere nequeamus; DEUS tamen imbecillitatem nostram novit, & ut benignus Pater liberis suis fidelibus infirmitate laborantibus ignoscit Ps. CIII, 13. Si debilitatus a peccato attente nequis orare, quantumcunque potes, te ipsum colibeas; DEUS ignoscit ea, quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, ut oportet consistere coram DEO. Basiliius M. t. III. opp. const. ascet. c. 1. Nam ut Thomas Aquinas II. 2. qu. 83. art. 13. loquitur: In spiritu & veritate irat, qui ex instinctu spiritus ad orandum accedit, etiam si ex infirmitate mens postmodum evagetur. Et ipse Spiritus s. per quem clamamus, Abba Pater, imbecillitatem mentis nostræ hac in parte juvat, Rom. VIII, 17. Devotio enim, dicente Autore libri de Spir. & anima cap. V. qui inter Augustini opera comparet, est pius & humilis affectus in DEO, humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione divinæ clementiæ. Affectus autem est spontanea quædam ac dulcis ipsius animi in DEUM inclinatio. Quæ ex vera & viva fide provenit. Hæc autem dicente Joh. Climaco, in Scala Paradisi Grad. 28. p. 290. est orationis penna, qua sine in cælum evolare non potest.

§. 16.

Tria alia impedimenta præcipua, quæ inchoantibus preces objiciuntur, B. H. Wellerus opp. tom. lat. Part. II. fol. 181. observat: Sed simul remedia illis tollendis suggerit. Illorum primum est cogitatio, quod nobis non satis idonei ac parati esse ad precandum videmur: quia pecto-

pectora nostra nimis frigere aut pravis affectibus turbari saepe existimamus. Huic tentationi perniciosæ summis viribus repugnandum esse censet; ne minus minusque idonei ad precandum efficiamur. *Alterum* est opinio indignitatis nostræ ob peccata nostra, quibus contaminati sumus; DEum enim peccatores non exaudire *Job. IX, 31.* Hic luctandum esse piæ menti, dicit, ut hunc lapidem a corde removeat, verbumque DEI sibi proponat, quo DEus mandat invocationem sui, Ps. L, 15. *invoca me in die tribulationis tuæ,* & *Matth. VII, 7. petite & dabitur vobis, querite & invenietis, ubi promissio additur.* His duabus columnis, verbo nempe mandati & promissionis, precationem nostram nri, ait. Huc accedat mea necessitas, quæ urget ac me impellit ad preces. Ich muß fort und beten, Gott gebe, ich sey würdig oder unwürdig. Nempe impœnitentes peccatores DEus non exaudit; exaudit vero pœnitentes. Inde colligit pius Theologus, verum esse, quod pius quidam Eremita dixerat: *Nullum sibi laborem videri difficiliorem, quam precari.* *Tertium* est tentatio Satanæ, qua oraturus sapius de exauditione dubitare ac hæsitare incipit. Hic vero sva- det, imitari exemplum Davidis, Jonathæ & similium, & perpendere simul Christi verba, quibus nempe preces mandavit *Luc. XI, 9.* Ante adduxerat exempla Mosis, Eliæ, Elisæi, Josuæ, Centurionis, mulieris Cananeæ & D. M. Lutheri; subjiciens apud DEum non esse *προσωποληψίαν,* wer vor ihn tritt, und hält ihm sein Wort für, gründet sein Gebeth drauff, den will er gnädig erhören, *Jac. c. I. v. 5. 6. 7.* Quo facit illud *Augustini de verbis Domini secundum Lucam,* tom. X. p. 30. *Fides fundit orationem, fusa oratio fidei impetrat firmitatem.*

§. 17. De-

§. 17.

Devotio nempe, quam viva fides parit, in oratione necessaria est; quia sine hac *sursum cor* nemo attollere valet. Illa autem piam meditationem de bonitate, de gratia & misericordia, potentia, omnipræsentia, omniscientia, justitia & sanctitate DEI involvit; quippe quæ orationis fundamenta sunt. Nam si quis in fide, DEI bonitatem & misericordiam animo perpendit, spes alitur; si omnipræsentiam, omniscientiam & omnipotentiã simul & Christum mediatorem ad dextram Patris sedentem proque nobis interpellantem considerat, fiducia augetur; si justitiam ejus & sanctitatem cum potentia cogitat, timor filialis nascitur: quo homo in omnibus prosperis & adversis rebus, DEO obsequi tanquam Domino benignissimo & Redemptori gratiosissimo contendit, ne offensam ejus neglecto filiali obsequio incurrat. Ex tali, inquam, mentis meditatione seria, non possunt non Spiritu s. cooperante piæ devotæque preces nasci, quibus mens Christiani *sursum* elevetur. *Quid enim est*, inquit *Dionysius*, (vel *Dionysiaſter*) in *Hierarch. Cœlest.* c. I. f. 13. *rerum divinarum, quod non mentem elevet atque affectum ejus, qui quædam fames est, sistat ac exsatiat.*

§. 18.

Devotio hæc mentis sese attollentis ad DEum externis deinde indiciis prodi solet: Quales sunt humiles gestus de animi sinceritate testantes. Quo sensu *Chrysostomus* *hom. LII. in Job. dixit*: *Κήρυξ γίνεσθαι τῆς ἐνθουσιαστικῆς τοῦ ἔξωθεν σχήμα.* Illi gestus & ritus orantium in prisca Ecclesia fuerunt, *manuum elevatio, pectoris percussio, genuum flexio, aut humicubatio; item conversio faciei ad orientem solem.* De manuum elevatione *Apostolus*

C

stolus

stolus *1. Tim. II, 8.* præcipit, & *Chrysof. Hom. XXII.* ad Hebr. ubi postquam adduxerat locum e *Ps. CXL.* ἑπάρασις τῶν χειρῶν καὶ θυρία ἐσπερινή, addit parænesin: μετὰ τῶν χειρῶν καὶ τὸν νῦν ἀναλάβωμεν. ἴτε οἱ μεμυημένοι γί λέγω τάχα ἐπιγινώσκειαι τὸ λεχθές, καὶ συνορᾶτε ὁ ἠνιζάμην. ἐπάρωμεν εἰς ὑψῆσιν τὴν διάνοιαν. Ubi ad formulam *sursum corda* expresse alludit. Confer, si lubet, domini *Præsidis dissertat. de Elevatione manuum inter precandum* ad *1. Tim. II, 8.*

§. 19.

Pectoris percussio indicium est contriti & humiliati cordis, quod, Hiero-Psalte attestante, non despuit **DEUS** *Ps. LI, 19.* Publicanus *Luc. XIX, 15.* pectus suum ex humilitate tundens, mentem magis quam oculos in cœlum attollere voluit. Illo tamen gestu contritionem cordis, quod fons & scaturigo pravaram cogitationum & peccatorum fuerat, ipse innuit, *Matth. XV, 19.* *Gen. VI, 5.* *Cap. IIX, 21.* Conf. *Tertullian. librum adversus Judæos Cap. 10.* & *l. III. adversus Marcionem c. 18.* Ac licet ritus adorare de geniculis, aut γένελα κλιβεῖν, Christianis olim quoque frequens esset; *Tertullianus* tamen *Apol. c. 30.* adjungit suspectum in cœlum & denudationem capitis.

§. 20.

Ad orientem autem quod faciem Christiani verte-
rent oraturi, *Tertull. Apolog. l. c. cap. XVI.* innuit, eoque ritu se non superstitione, Persarum more, Solem adorare; sed aliam subesse causam, quam *Gregorius Nyssenus tom. I. Opp. Orat. V. f. 715.* edisserit, quando lapsus Protoplastorum in Paradiso facti mentionem injicit: *Cum ad orientem nos convertimus, inquit, non quod DEUS illic duntaxat videatur; qui enim ubique est, in nulla parte peculiariter ac separatim comprehenditur: Nam ex*
equo

æquo continet res universas ; sed quod in Orientalibus parti-
bis prima nobis patria sit : dico autem de ea, quam in Para-
diso habuimus, habitatione, ex qua ejecti sumus, plantavit
enim DEUS Paradisum in Eden, in partibus orientalibus.
Cum igitur ad orientis partes respicimus, & recordamur,
quemadmodum e lucidis & orientalibus beatitudinis locis
ejecti simus, merito talem vocem proferimus, qui a mala
vita sicu obumbramur, qui ex oculis DEI profecti sumus,
qui transfugimus ad serpentem, qui vescitur terra & su-
per pectus & mentem suam obambulat, & nobis, ut eadem
faciamus, consulit : nempe ut circa terrenarum rerum
fructum & voluptatem occupati simus, & humilibus abje-
ctisque cogitationibus cor nostrum implicemus, & ventre
inambulemus, id est, voluptarie vitæ studeamus, & operam
demus. Alii mysticam hujus ritus orandi reddunt caus-
sam; quod solem justitiæ orientem ex alto Christiani
respexerint orantes, Luc. I, 78. Ezech. IIX, 16. Quæ cau-
sa etiam est, cur Christianorum oratoria & templa, in-
que iis altaria, orientem versus exstructa ubique vide-
mus. Plura de hoc ritu orandi veterum, B. Thomasius
noster olim peculiari diatribe Lips. edita tradit. Albinus
Flaccus de divin. officiis f. m. 78. Ad orientem oramus,
scribit, ut admoneatur animus ad naturam excellentiorem
se convertere, id est ad DEUM.

§. 21.

Præcipue tamen mentis elevationem internam in
 oratione attendendam esse, *Chrysof.* iterum *Hom. V. in*
Hannam monet : Ἄλλα, inquit, καὶ μὴ γόνατα κλίνης,
 καὶ μὴ σῆμα ἰούδας, καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν ἕρανὸν ἀναλείνης,
 διανοίαν δὲ μόνον ἐπιδείξῃ θεριμῆν, τὸ ἀπῆρτισας τῆς εὐχῆς.
 Nempe hypocrisin hominum tangit, qui devotio-
 nem, ut fere monachi, externis ritibus sæpe æsti-
 mant;

mant ; cum tamen semper in spiritu & veritate preces fundi debeant.

§. 22.

Quia ergo formula, *SURSUM CORDA!* non tantum in publicis precibus Christianorum ; sed etiam in s. *Eucharistias* administratione (ut supra §. 8. & 9. probavimus) usitata olim fuit, ac inde in omnibus fere libris liturgicis inserta legitur ; ordo dissertationis nostræ poscit, ut de ejus quoque *USU* & *ABUSU* in s. Synaxi plura edisseramus.

§. 23.

Quod igitur *USUM* ejus attinet, Presbyter in veteri ecclesia, communicantium animos ad hoc s. epulum mysterii plenum accedentes præparaturus ad devotionem ac reverentiam tantæ rei, isthac formula excitabat ; ut non tantum animo arduum hoc mysterium secundum omnes causas expenderent ; sed etiam missis omnibus aliis cogitationibus atque curis rerum terrenarum, animum ad Christum s. cœnæ autorem attollerent ; atque mente intenti sanctoque horrore ad mensam hanc Domini accederent. id quod *Chrysostomus Homil. XXIV. in 1. Cor. X.* supra §. 9. allegatus clarius exposuit. Itaque cum Presbyter communicaturos s. Cœnæ convivas præfentes ita exhortatus esset ; illi audita isthac formula responderunt : *HABEMUS AD DOMINUM.* Cum autem inter istos quoque essent hypocritæ, qui aliud ore profitebantur, aliud pectore condebant, eosdem *Chrysostomus* mendaces vocat. *Quid facis o homo! nonne promisisti sacerdoti, qui dixit : SURSUM CORDA! & dixisti : HABEMUS ad DOMINUM.* Confer ejus *Homil. de Enceniis.* Eandem ob causam in Græcis Liturgiis, quando Eucharistia celebranda esset, Diaconus clamabat.

mabat: τὰ ἁγία τοῖς ἁγίοις, i. e. *sancta sanctis*, iisque verbis prolatis, καλεχόμενοι, ἐνεργόμενοι & notorii peccatores pellebantur: uti *Chrysoſtomus Hom. LXI. ad populum Antiochenum* testatur. v. *Balduini Corderii Annot. in Dionys. de Eccles. Hierarch. c. III. f. 303.* Augustinus *Epist. CCV. ad Bonifacium comitem* scribit: Illud potius cogitemus, quod Dominus ait, (*Matth. VII, 21.*) *ubi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum.* Et utique cum audimus, ut *COR SURSUM HABEAMUS*, non mendaciter respondere debemus, quod nosti, quia respondemus: & in *Epist. CLVI. ad Probam*: Nam hoc etiam *Scriptura s. ita dicit (Sap. IX, 15.)* Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sed ideo venit salvator noster, qui mulierem illam in *Evangelio per decem annos curvam (Luc. XIII, 2. sqq.)* quæ fortasse hoc significabat, verbo salutis erexit; ut anima Christiana non frustra audiat: *SURSUM COR*, nec frustra respondeat: *se HABERE AD DEUM.* Conf. *August. libr. de ver. Relig. C. 3. & de Bono perseverantiae cap. 13. de Bono Viduit. cap. 16.*

§. 24.

Nimirum *caussa & modus* elevationis mentis ad DEUM hic non in obscuro sunt. Nam corpus & sanguinem Domini cum pane & vino juxta ejus institutionem, ore corporis ad salutem animæ nostræ sumere debemus. Si autem quis imparatus & omnibus peccatis adhuc immerfus accedit, is sibi iudicium manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini *1. Cor. XI, 29.* Quantum enim hoc sit mysterium, quamque inæstimabile divini amoris pignus, id, inquam, humanis lingvis ineffabile est. Ideo merito *COR ELEVANDUM* cum piis precibus, ad sanctam venerationem & celebrationem Christi Salvatoris nostri

nostri excitandam. Myſterium hoc Patres olim multis homiliis & inter nostros Theologos, post Lutherum, B. Hæpfnerus in *Isag. ad sacræ Cœnæ salutarem usum*, duobus tractatibus, & B. Dannbauerus in *Myſterioſoph. Sect. I. art. 4.* præ ceteris prolixè & accurate exposuerunt.

§. 25.

Nobis adhuc pauca de *Modo* elevandi cor, ad animæ piam ἀσκησιν addere licebit. Nimirum cordi humano, h. e. animæ incumbit onus peccatorum, quod hanc deprimat. Idcirco illa ex Decalogo primum noscenda, deinde peccatis rectè cognitis, serâ pœnitentiâ, quæ contritione & fide constat, eluenda sunt: ut cor isthoc onere levato, ad Christum, qui illa solus expiavit, per fidem erigi & elevari queat, *Col. III, 1.* Ex quo apparet, requiri simul, ut Christianus ad mensam Domini accessurus repetat doctrinæ Christianæ summa capita, quæ de Christi persona, officio & beneficiis, satisfactione sua & meritis nobis omnibus partis, agunt. Quo factò, mens hominis fide imbuta inflammatur; ut *sursum* suspiriis & precibus ad tantorum bonorum autorem Christum tendat, eumque invocet; ut dignam se tanto convivio hospitem reddat; quo cum summa reverentiâ, mente ad Christum levata, ad participationem hujus mysterii accedere possit. Cum *timore enim & tremore ad hanc mensam accedendum est*, monente *Ambrosio* *1. Cor. XI, 39. tom. V. opp. f. 276.* ut *sciat mens, se reverentiâ debere ei, ad cujus corpus sumendum accedit.* Opus enim omnino est διακρίσει, seu discretionem corporis & sanguinis Christi ab omni alio cibo ac potu *1. Cor. XI, 29.* Quæ verba *Chrysostomus* *homil. XXVIII. in 1. Cor. XI.* ita explicat: *μη διακρίνων, ἵνα ἴσῃ, μη ἐξελάζων μηδὲ νοῶν, ὡς χρὴ τὸ μέγεθος τῶν προκειμένων, μηδὲ λογιζόμεν τὸν ὄγκον τῆς δωρεᾶς, i. e.*

non

non discernens, h. e. non perpendens magnitudinem eorum,
quæ in coena hac presenti apposita sunt, nec considerans am-
plitudinem doni. Si enim (pergit) diligenter didiceris,
quid sit ἡ προαίρεσις, qui adest seu propositus est, item
quis existens, cui seipsum donet, non opus erit tali exhor-
tatione, sed hoc sufficiet, nisi prorsus desperatus sit. Ergo
mens ab omnibus cogitationibus carnalibus, aut quæ sen-
sus externi suggerunt, abstrahenda, S U R S U M Q U E
in spiritu elevanda est. Quod fit, si rationem humanam
in obsequium Christi captivam redigamus, 2. Cor. X, 5.
ac verbis institutionis Christi, qui veritas est & fallere
nescit, unice inhæreamus. Quo iterum facit Chryso-
sti Homil. 83. in Matth. edit. Comel. f. 703. monitum: Cre-
damus ubique DEUM neque contradicamus ei, etiamsi
sensui & cogitationi nostræ videatur absurdum esse, quod
dicit, superetque & sensum & cogitationem nostram ver-
bum ipsius. Quæ & omnibus & præcipue in mysteriis fa-
ciamus, non illa solummodo, quæ præcipue oculis posita sunt,
adspicientes, sed verba ejus quoque tenentes. Nam verbis
ejusmodi defraudari non possumus, sensus vero noster dece-
ptu est facillimus. Quoniam ergo ille dixit: hoc EST
CORPUS MEUM, nulla tenemur ambiguitate, sed
credamus & oculis intellectus id percipiamus.

§. 26.

Genuino igitur *USU* hujus formulæ jam exposi-
 to, de *ABUSU* ejusdem apud nostros adversarios quo-
 que videndum erit. Occurrunt autem hic nobis primo
Pontificii, qui in veteri Ecclesia catholica requisitam in
 Eucharistia *elevationem mentis*, transmutarunt in *eleva-*
tionem symbolorum Eucharisticorum, h. e. panis & vini
 consecrati, ut certo quodam ritu a populo panis consecra-
 tus adoretur. Qui tamen ritus sæpius nominatus in
 pri-

prisca Christianorum Ecclesia, uti jam probavimus, plane ignotus atque inusitatus fuit.

§. 27.

Origo hujus *ABUSUS* formulæ, in seculum a Christo nato XIII. refertur. Nam Honorius III. Pontifex Romanus ea de re legem tulerat, quæ exstat in Gregorii IX. *Decretalibus* l. III. tit. 14. de celebr. Miss. c. 10. Sane. Ne (inquit) propter incuriam sacerdotum divina indignatio gravius, exardescat, distincte præcipiendo mandamus, quatenus a sacerdotibus Eucharistia in loco singulari &c. conservetur: Sacerdos vero quilibet frequenter doceat plebem suam, ut cum in celebratione mysterii elevatur hostia salutaris, se reverenter inclinet, i. e. (flexis, ut habet glossa, genibus) idem faciens, cum eam defert Presbyter ad infirmum. Itaque in Missali diligenter & pene anxie monetur sacerdos celebrans, prolatis illis verbis: Hoc est corpus meum, hostiam *GENU FLEXO* adorari; tum eam, erigens, quando commode potest, *ELEVARE IN ALTUM*, & intentis in ipsum oculis, populo reverenter ostendere *ADORANDUM*. Mox similiter prolatis his verbis: *HIC EST ENIM CALIX*, jubetur calicem super corporale reponere, & *GENU FLEXO CALICEM REVERENTER ADORARE*; tum se erigere & accipere calicem discoopertum cum sanguine ambabus manibus & elevare eum & erectum, quantum commode potest, ostendere populo *ADORANDUM*. Hanc superstitionem ἀρσολα-*ῖπειας* in veteri Ecclesia ignotam, Concilium Trident. Sess. XVIII. non tantum adprobavit, sed & illam improbantes anathemate percussit.

§. 28.

Beharminus quidem l. II. de Miss. Cap. 15. tom. III. *Contrar.*

trov. f. m. 599. ad Basilii M. locum, qui l. de Spiritu s. Cap. 27. tom. II. f. 351. habetur, provocat: *Verba invocationis, cum ostenditur panis Eucharistiae, quis sanctorum in scripto nobis reliquit, &c.* Quæ græce sonant: Ἰὰ Ἰῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῆ ἀναδείξει τῶ ἄρτου Ἰῆς εὐχαριστίας. Hæc interpretes latine reddunt: *verba invocationis cum conficitur panis Eucharisticus; non vero, cum ostenditur panis Eucharistiae, & quidem, quod Bellarminus inde inepte colligit, ad adorandum.* Johannes Dalleus, vir antiquitatis ecclesiasticæ peritissimus, de *Cultus Religiosi objecto* L. II. c. 6. confidenter asseverat: Latinos veteres officiorum ecclesiasticorum, tametsi diligentissimos, morosissimos interpretes, ne *elevationis* quidem ullius meminisse reperio ante Sec. XI. quantum quidem observavi, non Gregorium Rom. non Isidorum Hispalensem, qui ambo Sec. VII. ineunte vixerant; non Amalassium Fortunatum, non Rabanum (in iis quidem quæ vere sunt ejus) non Walafridum Strabonem, non ipsum Pseudo-Alcuinum, quos omnes partim nono, partim etiam decimo Seculo floruisse, non est obscurum. Primus igitur, teste *Dalleo*, ex Latinis auctor, qui hunc ritum elevandi memorat, *Ivo Carnotensis* fuit, *Epist. de S. Miss.* in *Biblioth. Patr.* f. 602. Sed plane alio fine, quam *Bellarminus* vult; nempe *elevatum* fuisse Sacramentum a Diacono & Presbytero, ad significandam elevationem corporis Christi in cruce, tradit.

§. 29.

Johannes Bona tamen Cardinalis, *l. II. Rer. Liturg.* c. 13. §. 2. hanc rem ceu manifestam affirmare haut dubitat. *Latini*, scribit, *peracta consecratione, Græci paullo ante communionem, ut ex Liturgicis Jacobi, Basilii & Chry-*
D *sostomi*

*hostiæ manifestum est, corpus Dominicum & calicem ELE-
VANT, ut A POPULO ADORETUR. Idque ab
antiquo tempore fieri solitum indicant scriptores Græci.
Verum, ut Jacobi Liturgia supposititia est; ita in allega-
tis Patrum Liturgiis, quod de elevatione ad adorandum
dicit, altum silentium est. Nec Dionysius vel potius Dio-
nysiaster, cujus Eccles. Hierarch. c. 3. allegat Cardinalis,
quidquam de hoc superstitioso ritu Pontificio memorat:
nisi quod scribit, hierarcham, panem consecratum, post
preces attollere seu elevare; de adoratione vero a popu-
lo requisita, ne verbum quidem habet. Quos deinde
Cardinalis laudatus ex Scriptoribus Latinis nominat; illi
omnes recentioris ævi sunt, de quibus jam Dalleti censu-
ram §. antecedente allegavimus. Nec exempla ex V. Te-
stamento de elevatione hostiæ vel victimæ adducta huc
faciunt, aut quidquam probant; cum sint ἀπὸς Διόνυσου.
Quia sacramentum Eucharistiæ non est sacrificium pro-
prie dictum. Durandus autem, quem laudat, maxime
fallit; quando ab ipsis incunabulis Ecclesiæ consuetum
putat Eucharistiam in altum tollere. Græci sane Patres,
& inter illos antiquissimus Justinus M. qui ritum s. Eucha-
ristiæ Apolog. II. describit, de eo plane silet. E ceteris ve-
ro de elevatione panis consecrati ad adorandum, nullum
testimonium adferri potest. Rectius sentit Bona p. 567.
quod non liqueat, quando in Ecclesia Latina elevandi sa-
cra mysteria statim ac consecrata fuerint, elevata fuisse.
Nisi quod post Transubstantiationis dogma receptum,
seculo XIII. ritus ille superstitiosus atque idololatricus in-
oleverit. Id quod Dalletus supra laudatus idoneis argu-
mentis evicit. Quem etiam forte Cardinalis indigitat;
quando sine addita ratione scribit: Scriptorem heterodo-*

XIII,

xum id primum introductum comminisci in concilio Lateranensi sub Innocentio III. Certe si crassæ ignorantia juris & facti, ut ipse loquitur, istum autorem convincere voluisset; necessum erat, doctissimi viri rationes convellere. *Casarii Heisterbacensis & Odorici Raynaldi* auctoritas omnibus eruditis suspecta est; cum quæ ipsi narrant, multis fabulis referta sint. In eo tamen Cardinalis nullam reprehensionem meretur, quod quarundam ecclesiarum in Gallia morem, quando tollitur in altum hostia, eos versiculos canere soleant: *O salutaris hostia &c.* improbat; quod satius esset, in silentio Christum adorare. Utinam Ecclesia Romana id etiam in s. Eucharistiæ celebratione observaret, ac ab ἀρρολαρρείας superstitione penitus abstineret.

§. 30.

Si itaque in primam *ABUSUS* hujus originem in Ecclesia latina inquiratur, ante Seculi X. primordia nulla vestigia ejus superstitiosi ritus reperire certa licet. Nam in concilio Lateranensi anno M CCXV. ab Innocentio III. P. R. novum *transubstantiationis* monstruosum dogma confirmatum fuit. quo crassissimo errore recepto, novi errores mox plures enati, ut panis consecrati indusio, circumgestatio & adoratio. Inde ut populus in Eucharistia ad ἀρρολαρρείαν excitaretur, formula illa antiquæ devotionis *SURSUM CORDA*, huic idololatriæ quoque inservire debuit. Quapropter *Guilielmus Durandus* Seculi MCCC. scriptor liturgicus in *Ration. Div. O. L. IV. de 6. part. Can. p. 65.* hanc elevationis causam primus subinnuit: *Quinto hostia (inqu t) levatur, ut populus non preveniens consecrationem, sed ex hoc cognoscens, illam factam, & Christum supra altare venisse*

nisse REVERENTER AD TERRAM PROSTER-
NATUR; NEMPE AD ADORANDUM PANEM;
ex illorum scilicet opinione transubstantiatum.

§. 31.

Quæstio etiam postea in nostra Ecclesia enata fuit:
*an Christus secundum carnem & sanguinem in s. cœna ad-
orandus sit?* Nam secundum carnem h. e. humanam na-
turam etiam extra s. cœnam adorandam esse, omnino ex
testimoniis Scripturæ Ps. LXXV, 8. 10. & 15. Dan. VII, 15.
Philipp. II, 10. tum ex officio ejus mediatorio, (ad cujus
executionem humana ejus natura, tanquam organon
ἔυχρησον verbi adhibetur, quæ & usurpat in tempore per-
sonaliter acceptam vim operandi divinam,) credimus
& docemus: an vero priori modo, quem diximus, ad-
orandus sit? quæstio diversa est. Affirmarunt illam
multi ex Patribus, quos *B. Hæpffnerus Tract. Pract. Isag.
ad cœnam Domini Sect. II. Artic. I. c. 3. §. 3.* allegat; Sed
solide prius excussio diverso adorationis modo §. 24. 25.
ipse statuit; non ita nude Theologos nostros negare ad-
orationem Christi in s. cœna; sed cum mica salis: nem-
pe 1.) quatenus corpus Christi pani, & sanguis ejus vi-
no sacramentaliter sunt unita & præsentia. Quoniam
corpus & sanguinem adorabilem facit non unio carnis
Christi cum hac vel illa creatura, v. g. cum pane & vino;
sed tantum personalis unio, & carnis ad λόγον & λόγος
ad carnem præsentia. Quia Filius DEI suam divinam
hypostasim communicat carni, & illius Deitas personaliter
immet humanitatem; ita ut extra carnem assumptam
non sit Deitas, nec extra Deitatem sit caro assumpta.
2.) quoque id negat, ut tanto evidentius rejiciatur error
Pontificiorum, qui hostiam consecratam tum in usu cœ-
næ,

næ, tum extra usum Sacramenti religiose venerantur & adorant in specie panis, i. e. ut ipsi exponunt, in accidentibus panis &c. 3.) Quia Pontificii adorationem carnis Christi in s. cœna faciunt specie diversam ab adoratione Deitatis Christi, & istam vocant ὑπερδολείαν, hanc vero λαϊρείαν quæ inania figmenta laudatus Theologus c. l. prolixius diluit.

§. 32.

Nobis vero properandum est ad alterum abusum hujus formulæ, quem *Johannes Calvinus Institut. Christian. Relig. l. IV. §. 36.* commentus est: ut præsentiam corporis & sanguinis Christi in s. Eucharistia substantialem in dubium vocaret, quippe quam ante prolixè impugnaverat. *Quæ autem (scribit) superius dicta sunt, omni hac in re scrupulo liberare nos debent. Nam ut Christum illic rite apprehendant piæ animæ, in cœlum erigantur, necesse est. Quod si hoc sacramenti officium est, mentem hominis infirmam alioquin adjuvare, ut ad percipiendam spiritualium mysteriorum altitudinem SURSUM assurgat: qui in signo externo detinentur, a recta querendi Christi via aberrant. Quid ergo? Superstitiosum esse cultum negabimus, cum sese homines coram pane prosternunt, ut Christum illic adorent? Huic malo procul dubio voluit obviare Nicæna Synodus, quum vetuit nos humiliter attentos esse ad proposita symbola, nec alia causa institutum olim fuit, ut ante consecrationem populus alta voce admoneretur, HABERE SURSUM CORDA. Ipsa quoque Scriptura, præterquam quod Christi adscensionem diligenter nobis enarrat, qua corporis sui præsentiam a conspectu nostro consuetudineq; subduxit: quo nobis omnem de eo carnalem cogitationem excutiat, quoties ipsius meminit,*

minit, mentibus *SURSUM* erigi jubet, & ipsum in caelo
querere sedentem in Patris dextra.

§. 33.

Quo quidem loco Calvinus Pontificiorum μετασίαν
seu monstrosam illam *transsubstantiationem* panis con-
secrati in corpus Christi merito rejicit: Sed dum simul
παρσίαν corporis Christi in s. Eucharistia substantialem,
quam nos verbis Christi inhærentes credimus & statui-
mus, impugnare vult; ejusdem imbecillem valde pro-
bandi rationem rejicimus. Quia, ut supra fufius §. 8. 9.
10. ostendimus, ejus formulæ excitatoriæ plane alias
ufus & significatio fuit. Nam veteris Ecclesiæ docto-
res per vocem ἀνω seu *SURSUM* mentis & cogitatio-
num elevationem ac sublimitatem opposuerunt supini-
tati cogitationum & mentis inclinationi ad terrena,
quæ in sensus incidunt. Ideo Augustinus tom. VIII. in
Psalms LXXXVI. recte scribit: *Non sic levatur cor, quo-
modo levatur corpus: corpus, ut levatur, locum mutat;
cor ut elevatur, voluntatem mutat.* Deinde Concilium
Nicænum, ad quod Calvinus provocat, loco a nobis
supra §. 8. allegato, expresse dicit: nos fide debere
intelligere in s. illa mensa agnum illum DEI tollen-
tem peccata mundi esse, nempe realiter præsentem cum
pane; quia illud edere jubemur. Quam præsentiam
etiam Chrysostomus in locis a nobis supra §. 9. & 22.
allegatis agnoscit, atque ideo majorem devotionem
& reverentiam, quam vulgo usitata erat, populo in-
culcavit. Potest enim quis cor attollere, dum illud,
de quo cogitat, sibi in mysterio præsens est. Sane pa-
stores Bethlehemitici dum quærebant Christum in præ-
sepi eumque inveniebant; mulieres eum in sepulchro
quærentes, *sursum corda habebant ad Dominum.* Pot-
est

est ergo quis altare intueri, in quo corpus sacramentaliter præfens est, & cogitationes simul sursum attollere ad DEUM mysterii hujus autorem. Quapropter superna in dicta formula, opponuntur inferis seu terrestribus, non quoad differentiam loci inferioris aut superioris, sed quoad differentiam dignitatis & sublimitatis. Christus qui est in cælo ad dextram Patris majesticè, simul etiam est in Eucharistia sacramentaliter præfens, propter veram & realem unionem corporis Christi cum pane consecrato, qui est *κοινωνία τῆς σαρκὸς τῆς χριστοῦ* 1. Corinth. X, 16. De quo cum Zwinglio in *Colloqu. Marpurgens.* an. 1529. Lutherus noster abunde satis disputavit, & præsentiam sacramentalem & substantialem corporis Christi in cœna constanter, ob verborum institutionis s. cœnæ claritatem, asseruit. v. *Abrahami Sculteti Annal. Evangel. citati anni.* Utinam vero Zwingliani animum ad verba Christi de sacra cœna clarissima advertissent, simulque corda sursum sustulissent, admirando magis, quam scrutando mysterii hujus Eucharistici sublimitatem; & ad figuram non confugissent. Sic enim Schisma illud triste inter Protestantes, quod optimus Princeps Landgravius Hassiæ Philippus, intendebat maxime, præcaveri potuisset. Nos autem corda nostra sursum habentes, DEUM patrem Domini nostri JESU CHRISTI precamur, ut cum omnia fere in Ecclesia & Republica *ἄνω καὶ κάτω* verti cernimus, nostrum misereatur, ac ad *τὰ ἀνώτερα* quaerenda indies nos magis præparet; donec ex hac miseriarum valle liberati, cum ipso in supernis æternum vivere ex gratia detur.

S O L I D E O G L O R I A

CO-

COROLLARIUM.

Frustra *Dominicus Macrus Melitensis* cum *Carolo* fratre suo in *Hierolexico*, sive *Dictionary sacro Romæ* an. 1677 edito f. 489. & 603. ad Liturgiam s. *Jacobi Apostoli* provocat, quando ad Præfationem Missæ, formulam, *sursum corda!* pertinuisse olim, probare contendit. Verba ejus ita habent: *SURSUM CORDA, FR. Verba præfationis in Missa ex Liturgia s. Jacobi desumpta: Baronius ann. 63. n. 7. cujus significatus sic a Cypriano explicatur: Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentem dicendo, sursum corda: ut, dum respondet plebs: HABEMUS AD DOMINUM, admoneatur, nil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli DEO pateat: nec ad hostem DEI, tempore orationis venire patiatur, Can. quando autem, de consecr. dist. 1. Nam primo Liturgiam, quæ s. Jacobo tribuitur, esse supposititiam, eruditiores omnes norunt; nec *Baronius* anno citato num. 17. (*Macrus* n. 7. perperam allegavit) ejus *à Devotivæ* probare potuit. Secundo *Cyprianus* loco supra a nobis §. 6. etiam allegato tantum probat; quod Christiani nominata formula, non ante Missæ celebrationem, sed ante preces publicas ad devotionem a sacerdote fuerint excitati. Tertio quoque *Baronius* c. 1. nullo idoneo argumento probavit, quod *Cyrillus Hierosolymitanus Catech. Myst. V.* formulam istam memoratam ex s. *Jacobi* Liturgia desumerit. Quæ deinde *Macrus* f. 489. de hujus formulæ in Missa autore scribit, aut incertæ fidei, aut manifesto falsa sunt, ut supra in *Dissert. §. 26. 27. sqq.* a nobis ostensum fuit. Ceterum isthac formula animi devotionem in ecclesia Romana denotari, inter alia, *Joannes Molanus* in *vita B. Fulgentii* c. 5. operibus ejus præmissa p. 21. testatur, constantiam ejus dilaudans; quod *sursum corde positus, matris suæ fletus audiverit & non audiverit.**

coll. diss. A. 93, wisc. 9